

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/129287>

Please be advised that this information was generated on 2020-12-05 and may be subject to change.

Christiaan Johan Henri Brunner: een jongen van Energie, Kennis en Daad

Prof.mr.drs. C.H. Sieburgh

Op 15 september 2007 overleed een markante Nederlandse jurist: Chris Brunner. Dankzij zijn noten in de NJ is hij bij velen beter bekend als CJHB.¹ Op zijn bureau liet hij een niet voltooide noot voor de NJ achter. In zijn hoofd bevonden zich ideeën over het verrijksrecht, waarover hij al een aantal jaren nadacht. Zijn gedachten over verrijking zullen wij niet meer kunnen achterhalen. Wat hij nalaat, zijn de stellingen en inzichten die hij zijn gehoor heeft voorgehouden: met zachte nadruk en zonder zich ook maar een keer te laten onderbreken.

Behalve door zijn grote kennis van het recht viel Brunner op door zijn persoon. Een weerbarstig uiterlijk combineerde hij met een betoogtrant van een containerschip. Vrij traag, trefzeker en eigenzinnig formuleerde hij in een brede lijn en toch recht op zijn doel af. Bij geschreeuw van meeuwen of manoeuvres van hinderlijke kleine bootjes gaf hij geen krimp. Pas als zijn betoog was afgerond, was er ruimte voor een reactie. Hierop werd vervolgens op dezelfde, onverstoorbare wijze gerepliceerd. Schaken zonder tijd klok en zonder ruimte voor remise of patstelling. Zelfs bij zijn sollicitatie voor het hoogleraarschap in Groningen voerde hij op deze wijze de regie. Op het studentlid van de benoemingscommissie die al een vraag op hem afvuurde terwijl hij nog bezig was de vorige te beantwoorden, sloeg hij ogenschijnlijk geen acht. De spanning binnen de commissie steeg, want het negeren van een student was zeker in de jaren 70 van de twintigste eeuw geen aanbeveling voor een sollicitant. Brunner zette zijn betoog voort, besloot het en richtte zich toen tot de student: 'en dan nu een antwoord op uw vraag...'

Tijdens de vergadering van de redactie- en adviesraad van het Tijdschrift voor Privaat-

recht in Gent, in november 2007, werd hij in de herinnering geroepen als een schitterend jurist. Een passende beeldspraak, want als een onderwerp hem had gegrepen, straalden zijn gezicht en zijn ogen terwijl hij zich nestelde om daarover een uiteenzetting aan te vangen. Vaak betrof het een juridisch onderwerp, maar minstens even vaak betrof het onderwerpen als de vrouw als het geëigende hoofd van de huishouding (omdat zij dat volgens zijn stellige overtuiging stiekem ook niet anders zou willen), de blijmoedigheid van de Portugezen, de praatziekheid van de Groningers, het afgrijzen van het verven van hoofdhaar – onderwerpen waarvan hij wist dat zijn mening niet breed gedragen werd door zijn toehoorders, en juist dat gaf de 'discussie' haar glans. Het zien van en het praten

* Prof.mr.drs. C.H. Sieburgh is hoogleraar Burgerlijk recht aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

¹ Al zijn in de NJ verschenen noten zijn opgenomen in de, helaas niet in de handel gebrachte, bundel *De verzamelde annotaties van prof. mr. C.J.H. Brunner*, Kluwer: Deventer 2008.

over kinderen verheugden hem zichtbaar. Hij herkende in hen de fantasie, de eigenzinnigheid, de blijmoedigheid en de dwarsigheid die hijzelf in hoge mate bezat.

Men zou kunnen denken dat iemand met de eigenzinnigheid en scherpte van Brunner inzichten ontwikkelt die interessant zijn, maar niet bruikbaar omdat zij uit de gebruikelijke koers lopen. Het mooie aan de benadering van Brunner was echter dat hij veel van wat anderen bedachten juist probeerde te ontzenuwen om de zaken binnen de hanteerbare en bekende koers te houden. Hij hield niet van nutteloze nieuwlichterij en aanstellerige hipheid. Als het echt te bar werd, pareerde hij de discussie met de stelling: 'zo'n rechtsfiguur kent ons recht niet'. Personen die te veel gesteld waren op hun eigen prevelementen, werden terzijde geschoven als 'floepers'.

Zijn afkeer van mode (zowel ten aanzien van uiterlijk als van gedachtegangen) leidde geenszins tot saaiheid. Brunner toonde keer op keer aan dat je door alles wat er al is goed te benutten tot mooie sprankelende resultaten kan komen, die zijn aangepast aan de eisen van de tijd. Zijn brede kennis van het recht, de rechtshistorie, buitenlandse rechtsstelsels en ook van maatschappelijke achtergronden en economische inzichten waren hem daarbij van dienst. Hij bedreef geen inter- of multidisciplinariteit, maar hij wás wel inter- en multidisciplinair.

De jurist Brunner kan niet los worden gedacht van de mens Brunner. Werk en privé liepen organisch in elkaar over. Was er voetbal, dan werd er niet gewerkt. Wilde zijn echtgenote niet terug naar het Westen verhuizen toen hij werd gepolst om lid van de Raad van State of lid van de Hoge Raad te worden, dan bleef ook hij 'natuurlijk' in Glimmen. Zijn vier kinderen en elf kleinkinderen waren de kern van zijn gezinsleven en op zijn werk stoeide hij intellectueel met zijn collega's, medewerkers en promovendi. Hij genoot met de brede grijns van Wickie de Viking.

Leven

Chris Brunner werd in 1929 geboren in Roermond waar zijn vader directeur was van de Limburgse Tramweg-Maatschappij. De door hem dikwijls gememoreerde jeugdherinneringen zijn echter gesitueerd in Den Haag, in het ambtelijke Benoordenhout. Hij ging daar naar het Tweede Stedelijk Gymnasium (het latere

Maerlant-lyceum) en deed Gymnasium bèta. Hij zat onder meer in de klas met Siep Martens, de latere president van de Hoge Raad, die volgens Brunner 'altijd al het knapste jongetje van de klas' was. Wegens zijn enorme belangstelling voor talen en sport volgde hij na de middelbare school de nog maar net bestaande opleiding aan Nyenrode. Deze opleiding werd als gezamenlijk initiatief van het bedrijfsleven kort na de oorlog opgericht om 'jongens van Energie, Kennis en Daad' op te leiden. 'De economie in de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog had dat soort jongeren nodig, zo oordeelde KLM-oprichter Albert Plesman al in zijn cel in Scheveningen in 1942.² Daarna werd hij medewerker van de exportafdeling van een bedrijf waar (onder meer) krantendrukkers werden verkocht.³ Op het door hem geformuleerde aanbod tot verkoop van een drukpers, waarbij de verkoopprijs onder meer in Franse francs was gesteld, werd door een Frans bedrijf positief gereageerd: twee weken nadat het aanbod was gedaan én nadat in de tussentijd de Franse franc met 20% in waarde was gedaald. Brunner had het aanbod niet vrijblijvend gedaan en de vraag was of het bedrijf waarvoor hij werkte nu gebonden was aan de inmiddels niet meer gunstige transactie. Hoe zat het met het tijdsverloop tussen aanbod en aanvaarding, welke invloed had de tussentijdse devaluatie op het zonder (uitdrukkelijk) voorbehoud gedane aanbod? De medewerker Brunner werd naar de advocaat van het bedrijf gestuurd en die kon hem niet voorzien van een duidelijk antwoord. 'Die verstaat zijn vak niet', dacht Brunner en hij vertrok naar de Universiteitsbibliotheek in Amsterdam om het zelf uit te zoeken. Hij vond geen antwoord, maar de materie hield hem in de greep en hij ging rechten studeren. Het eerste jaar aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, daarna aan de Rijksuniversiteit Leiden.

Na de afronding van zijn studie werd hij advocaat te Rotterdam, bij het kantoor Nolst Trenité, Hoogenraad en Van Velzen. In Rotterdam vestigde hij zich met zijn gezin. De advocatuur en de stad grepen hem. Met vervoering kon hij praten over de machtige rivier, het leven rond en de beweging van het water en ook over de internationale praktijk die hij daar had en de indrukken die hij daardoor opdeed van de juridische gebruiken in andere landen.

De advocaat Brunner stond bekend als een uiterst scherpzinnige jurist en voorts als een aardig mens. Als advocaat werd hij secreta-

² Zie <http://geschiedenis.vpro.nl/artikelen/30181702/>.

³ Zie C.J.H. Brunner, *De normen van het privaatrecht* (afscheidscollage Groningen), Deventer: Kluwer 1996, p. 5-6.

ris van de subcommissie voor het burgerlijk recht van de Staatscommissie voor de Nederlandse Burgerlijke Wetgeving, die de regering (het ministerie van Justitie) adviseerde. Ook was hij lid van de commissie die namens de Nederlandse Orde van Advocaten over de ontwerp-memorie van antwoord Boek 6 adviseerde en van de Staatscommissie voor de Nederlandse Burgerlijke Wetgeving, subcommissie burgerlijke rechtsvordering. Wat de medewerkers van het ministerie opviel, was de stelligheid waarmee Brunner in de gesprekken ten departemente positie innam tegenover Wouter Snijders, en in het bijzonder dat hij niet in zijn schulp kroop als Snijders geantwoord had. Daarin stond hij praktisch alleen. Hij had een scherp oog voor de praktijk en was vasthoudend. Zijn opmerkingen konden dan ook niet van de hand gewezen worden met een enkele verwijzing naar de onbruikbaarheid of onhaalbaarheid daarvan en hadden invloed.

De betrokkenheid bij de advisering over het Nieuwe Burgerlijk Wetboek heeft zijn belangstelling voor theoretisch werk gestimuleerd. Dit en zijn aardigheid droegen ertoe bij dat bij een in 1973 te vervullen vacature voor het hoogleraarschap in het Burgerlijk recht aan de Rijksuniversiteit Groningen aan hem werd gedacht.

Brunner was toen hij benoemd werd niet gepromoveerd. Hij heeft wel eens gedacht dat hij dat na zijn emeritaat nog maar eens moest doen, maar maakte er geen geheim van dat hij het promotietraject zoals wij dat tegenwoordig kennen maar 'gemartel' vond. Als jong mens moest je midden in het leven staan en niet weggestopt worden in een kamertje op een universiteit, dag in dag uit, jaar in jaar uit zwoegend op één onderwerp. Toch heeft hij aan 18 min of meer jonge mensen als promotor een proefschrift ontlokt: P. van Buuren, J. den Dulk, A.H.T. Heisterkamp, D. Boon, L. Pals, F.T. Oldenhuis, G.E. van Maanen, G.T. de Jong, A.T. Bolt, W. Breemhaar, D.J. van der Kwaak, L. Groefsema, R.P.J.L. Tjittes, T. Hartlief, L. Tilstra, J.W. Hoekzema, J.H.M. van Swaaij en C.H. Sieburgh.

Voor een groot aantal van de door hem beklagde jonge mensen is hij een heel goede begeleider geweest, voor sommigen was hij duidelijk minder geschikt. Hij ging uit van een grote zelfstandigheid, zowel wat betreft de werkindeling als wat betreft de inhoud van het werk. Hij was duidelijk niet de promotor die zelf in de gaten hield hoe het met de voortgang was gesteld.

Als je een stuk inleverde, werd het nog dezelfde dag gelezen. De dag erna werd het besproken. Een stuk moest logisch sluitend zijn, zorgvuldig geformuleerd en aan het bestaande (nationale) discours moest nauwkeurig worden gerefereerd. Het beperken van het notenapparaat tot verwijzingen naar handboeken of een op basis van persoonlijke voorkeuren geselecteerd aantal auteurs was niet aan de orde. Precisie mocht niet lijden onder beknoptheid. En als sluitstuk werd getoetst aan de praktische relevantie en haalbaarheid. Over een abstracte gedachte werd hij pas enthousiast als het ook een in het dagelijkse leven bruikbare gedachte zou zijn. Juist voor jonge mensen die zich meteen na hun afstuderen hadden 'laten wegstoppen op zo'n kamertje op de universiteit' was deze toetssteen erg nuttig en enthousiasmerend. Brunner voorzag hen van het praktische kader van hun eigen gedachten. Na de bespreking kon je weer verder. Als iets vastliep, vond hij het mooi om erover van gedachten te wisselen en dat bracht verruiming, beweging en nieuwe perspectieven. Er was altijd tijd voor zo'n interventie en als de voorraad sigaretten groot genoeg was, voor even zovele verlengingen. Haast bestond niet. Ook voor jonge onderzoekers van andere universiteiten had hij alle ruimte. Eén maal was hij zo gecharmeerd van degene die met hem een aantal zaken zou komen bespreken, dat hij naar eigen zeggen zijn schoenen had gepoetst en een prachtpak had aangetrokken. Dat leidde wel tot een scheef oogje bij de medewerkers die dagelijks met hem samenwerkten en het moesten doen met een pak van de Gako.

Werk

Van de colleges die hij gaf, herinner ik me in het bijzonder dat ze begonnen met een lesje in de Nederlandse taal. Zoals alle talen was ook de Nederlandse duidelijk een liefde van hem. Ieder stuk dat hij las, werd voorzien van glossen die op de taal betrekking hadden.

Brunner was een actief lid van de juridische gemeenschap. Hij was raadsheer-plaatsvervanger in twee Gerechtshoven: in Leeuwarden en in de pachtkamer in Arnhem. Hij was lid van een aantal redacties, zoals van de Monografieën Nieuw BW, Verkeersrecht, het Tijdschrift voor Privaatrecht en van vele verenigingen, zoals de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, de Nederlandse Juristen Vereniging waarvan hij ook voorzitter is geweest en van één partij: de PvdA. Hij publiceerde

over de volle breedte van het vermogensrecht: geestelijke tekortkomingen, de rol van de rechter, het burgerlijk procesrecht, bouwschade, schuld van het schip, zeerecht, schuld in het verkeersrecht, overgangsrecht, verjaring, causaliteit, de zakelijke overeenkomst, pacht, afstand van recht, rechtsdwaling, de billijkheid in het nieuwe BW, etc.⁴

Aan een aantal van deze stukken wordt tot op de dag van vandaag gerefereerd. Zo determineerde hij aanknopingspunten voor toerekening naar redelijkheid op grond van artikel 6:98 BW.⁵ Die stukken kenmerken zich door een grote kennis van de geschiedenis van een leerstuk, het juridische kader waarin zo'n leerstuk moet functioneren en het uit de rechtspraak afleiden van meer algemeen bruikbare aanknopingspunten en categorieën aan de hand waarvan toekomstige gevallen benaderd kunnen worden. Zij weerspiegelen Brunners grote analytische kracht. De door hem gebruikte stijl sloot daarbij aan. In beginsel was een geschrift de weerslag van hetgeen hij had gevonden en niet van het vindingsproces. Niet alle opties die tijdens het denkproces naar voren zijn gekomen maar die uiteindelijk de eindstreep niet haalden, worden weergegeven. Dit maakt de stukken helder, inzichtelijk en bruikbaar, vergelijkbaar met een leidraad voor zeilers: de wind is aflandig, ik moet de haven inzeilen, wat moet ik beslist niet doen, welke mogelijkheden heb ik om volgens de regelen der kunst aan wal te

komen en welke is daarvan de beste? Buiten beschouwing bleven uitweidingen over het geval waarin de wind uit andere hoeken had gewaaid en evenmin werd aandacht besteed aan alle wellicht ook interessante opties die niet de regelen der kunst of de natuurwetten volgden en dus 'verkeerd' waren.

Naast het schrijven van stukken over vragen die hem al enige tijd bezig hadden gehouden, reageerde hij in de vorm van recensies ook op hetgeen anderen schreven. Hij had daarbij een duidelijke missie. Al te opgewonden, van het geldende recht afgedreven standpunten, moesten voor de argeloze lezer worden ingekaderd en gespiegeld aan de werkelijkheid. De gevolgde aanpak was vergelijkbaar met de reeds eerder aangegeven werkwijze: welk leerstuk is aan de orde, wat zijn daarvan de historische wortels, welke ontwikkeling heeft het leerstuk doorgemaakt, hoe zijn de problematische kanten aan het leerstuk te verklaren, wat heeft hetgeen door de wetgever en de rechter is bedacht ons te brengen, wat moet daaraan worden toegevoegd en op welke wijze kan dat, gegeven al het voorgaande, het beste worden gedaan. Op die wijze werden standpunten die niet spoorden met het systeem van de wet en de daarop gewezen rechtspraak op stellige wijze van de hand gewezen. Zo betoogde hij: 'In dit soort beschouwingen valt sterk op hoe neutraal Hijma vindt dat het recht moet staan tegenover het kwaad van de verboden of onzedelijke overeenkomst. Alles

4 Zie voor een bibliografie tot 1994 de bundel die hij ter gelegenheid van zijn 65e verjaardag kreeg aangeboden: T. Hartlief, A.H.T. Heisterkamp & W.H.M. Reehuis (red.), *CJHB* (Brunner-Bundel), Deventer: Kluwer 1994, p. 451-458.

5 'Causaliteit en toerekening van schade', *Verkeersrecht* (1981), nrs. 10 (p. 210-217) en 11 (p. 233-236).

moet worden gedaan om de overeenkomst te sauveren. Is daarvoor nodig de verboden prestaties op geld te waarderen dan moet de 'rechtstoepasser' (lees: de rechter) dat maar doen. Iedere gedachte dat het recht en de rechter op deze wijze dienstbaar worden gemaakt aan het sauveren van ongeoorloofde overeenkomsten, is Hijma vreemd. De lezer zal inmiddels begrepen hebben, dat ik voor de voorstellen van Hijma niets voel en dat ik hoop, dat zijn gedachten geen gemeengoed zullen worden.⁶ In een andere recensie valt te lezen: 'Een aansprakelijkheidsrecht dat de aansprakelijkheid doet afhangen van de feitelijke aanwezigheid van verzekeringen heeft met recht, dat wil zeggen met algemene normen, niet meer gemeen dan een aansprakelijkheidsrecht dat de aansprakelijkheid doet afhangen van de gegoedheid van partijen. Dat is misschien voor economen of sociologen aanvaardbaar, maar het recht stelt zo zijn eigen eisen.'⁷

Het ontwikkelen van bezwaren tegen de ingenomen stellingen verhinderde Brunner niet zijn enthousiasme voor het gerecenseerde werk te tonen: 'Ik aarzel niet om de verschijning van dit proefschrift [van Hijma, CS] een gebeurtenis te noemen.'⁸; 'In niet meer dan 265 bladzijden krijgt de lezer een intelligente en diepgravende, maar nergens vermoeiende analyse van de plaats, de inhoud en de functie van de zorgvuldigheidsnorm ...'⁹; 'Nieuwenhuis heeft het vermogen schitterend vuurwerk af te steken dat verblindend werkt. De lezer komt onherroepelijk in de ban van de schrijver.'¹⁰

Interessant is om te zien dat Brunner zijn leidraad ook volgde als dat leidde tot een resultaat dat hem gevoelsmatig niet beviel. Rond de kerst van 1998 schreef hij een noot bij HR 21 februari 1997, *NJ* 1999, 145 (wrongful birth). Naar analogie van het kerstkind, noemde hij het kind uit de noot 'het schadekind'. Het was voor hem iets wezensvreemds om als ouder het hebben van een kind onder meer als het lijden van schade te duiden. Maar puur juridisch gezien was zijn oordeel dat de schade die de opvoeding en verzorging van het kind voor de ouders meebrachten wel vergoed moest kunnen worden en hij schreef dan ook een met het resultaat instemmende noot onder het arrest van de Hoge Raad. Voor de argumentatie van de Hoge Raad had hij minder lof. De Raad had verscheidene gezichtspunten besproken, de tegen de vergoedbaarheid van de schade in te brengen argumenten benoemd en uiteindelijk verwor-

pen en deze hele omtrekkende beweging werd door Brunner geduid als 'nogal sofistich'. Dat kan korter en beter: 'Kinderen zijn ongetwijfeld kostenposten voor de ouders en daarmee is hun geboorte in vermogensrechtelijk opzicht een bron van schade voor de ouders. Dat die schade in de meeste gevallen wordt gecompenseerd door (vooral) immateriële voordelen die daartegen ruimschoots opwegen, verklaart dat de meeste mensen toch kinderen willen hebben. Die "overriding benefit" is er echter juist niet in gevallen waarin de ouders geen kind wilden verwekken wegens de daaraan voor hen verbonden financiële en sociale nadelen. Dat betekent niet, dat een kind dat niet "geroepen" is voor de ouders geen (immateriële) voordelen oplevert, maar alleen dat die voordelen voor de ouders ten tijde van de verwekking niet opwogen tegen de nadelen', aldus CJHB.

Volgens Brunner kon pas na het uitspreken van de rede door de nieuwbenoemde hoogleraar een toga worden gedragen. Het verbaast dan ook niet dat zijn rede snel volgde na zijn benoeming. In 'Aansprakelijkheid naar draagkracht' betoogde hij dat het door de wetgever op de billijkheid gestoelde en via onder meer het matigingsrecht van artikel 6:109 BW ons privaatrecht binnengeloofde draagkrachtbeginsel in 'het verbintenissenrecht niet thuis hoort'.¹¹ Zijn 65e verjaardag in april 1994 viel niet samen met zijn emeritaat omdat hij op grond van een destijds bestaande regeling zijn pensioenjaren mocht volmaken. Dit hield in dat hij mocht doorwerken totdat hij 25 jaar in overheidsdienst was geweest, hetgeen hij met beide handen heeft aangegrepen. Hij sloot zijn periode aan de Groningse faculteit in 1996 af met het afscheidscollege 'De normen van het privaatrecht'. Daarin werd het belang van open normen benadrukt omdat 'voor veel vragen van privaatrecht niet een definitief antwoord kan worden gegeven'. Die constatering stelde hem in de gelegenheid om na zijn emeritaat niet abrupt te stoppen met werken. Zo publiceerde hij in de Studiereeks Burgerlijk Recht, samen met zijn vroegere promovenda en medewerkster G.T. de Jong, *Verbintenissenrecht algemeen*¹² en was hij nog regelmatig arbiter in grote, internationale en maritieme zaken.

Een bijdrage als deze doet degene die daarin wordt besproken per definitie tekort. Een leven van 78 jaar kan niet worden samengebald in een beperkt aantal pagina's. Een andere reden is gelegen in de perceptie van de

6 C.J.H. Brunner, 'Boekbespreking' (bespreking van: Jac. Hijma, *Nietigheid en vernietigbaarheid van rechtshandelingen* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1988), *WPNR* 5941 (1989), p. 780.

7 C.J.H. Brunner, 'De zorgvuldigheid op de troon' (Recensie van: C.C. van Dam, *Zorgvuldigheidsnorm en aansprakelijkheid* (diss. Utrecht), Deventer: Kluwer 1989), *NJB* 1991, p. 1627.

8 C.J.H. Brunner, 'Boekbespreking' (bespreking van: Jac. Hijma, *Nietigheid en vernietigbaarheid van rechtshandelingen* (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 1988), *WPNR* 5941 (1989), p. 777.

9 C.J.H. Brunner, 'De zorgvuldigheid op de troon' (recensie van: C.C. van Dam, *Zorgvuldigheidsnorm en aansprakelijkheid* (diss. Utrecht), Deventer: Kluwer 1989), *NJB* 1991, p. 1624.

10 C.J.H. Brunner, 'Boekbespreking' (bespreking van: J.H. Nieuwenhuis, *Uit de ban van hier en nu* (intreerede Kath. Hoogeschool Tilburg) Deventer: Kluwer 1980), *RM Themis* 1982, p. 43. Later recenseerde Brunner ook Nieuwenhuis' tweede oratie: J.H. Nieuwenhuis, *Anders en eender. Beschouwingen over samenloop van wanprestatie en onrechtmatige daad*, rede Rijksuniversiteit Leiden 1982, *WPNR* 5670 (1983), p. 658-661.

11 C.J.H. Brunner, *Aansprakelijkheid naar draagkracht* (rede Groningen), Deventer: Kluwer 1973.

12 C.J.H. Brunner, *Verbintenissenrecht algemeen*, 2^e druk, Deventer: Kluwer 2004 (1^e druk: 1999).

schrijver van zo'n bijdrage, die put uit eigen ervaringen en herinneringen en refereert aan persoonlijke trekken die naar haar smaak markant zijn. Het zal ook met mijn persoonlijke belangstelling voor overkoepelende leerstukken te maken hebben dat van Brunners geschriften voor mij het meest is opgevallen: 'Beginselen van samenloop'.¹³ Het boekje is uitgegeven in de serie 'Privaatrechtelijke begrippen' en bij problemen van samenloop wordt er, naast het werk van Boukema¹⁴ en W. Snijders¹⁵, steeds naar verwezen. Voor deze bijdrage las ik het voorwoord op dit werkje. Het is treffend hoe Brunner daarin gebruik maakt van wendingen die hem als persoon en jurist kenmerken. Allereerst de reden waarom een mens zich in een onderwerp zou verdiepen: 'Doorslaggevend voor mij om dit boekje te schrijven is overigens geweest, dat ik in de praktijk van het recht, bij gebreke van een duidelijke voorstelling over de uitgangspunten die de samenloop in het privaatrecht beheersen, lang als een blinde heb rondgetast.' Vervolgens de bescheidenheid waarmee het resultaat wordt gepresenteerd: 'Ten slotte leg ik er de nadruk op, dat dit boekje niet een rechtstheoretisch geschrift is, dat pretendeert algemene beginselen te geven voor samenloop in het algemeen.' En voorts de wijze waarop is gehandeld: 'Het boekje (...) is meer een langs inductieve wijze tot stand gekomen theoretische samenvatting, dan dat het een deductieve beschouwing is van het samenloopvraagstuk in het algemeen.' De nadelen van die benadering worden erkend en gepareerd: 'Het [boekje, CS] heeft de bezwaren van het uitgangspunt dat recht is wat de Hoge Raad voor recht verklaart, het voordeel gelijktijdig van stevig op de grond te staan, (...).' In het hoofdwerk van het bandje valt op hoe op de maat van mokerslagen genadeloos wordt afgerekend met het oeroude adagium, *lex specialis derogat legi generali (de bijzondere*

wet gaat voor de algemene), dat 'misleitend is' en daardoor 'een uiterst gevaarlijk instrument voor de oplossing van samenloopvragen.'

Brunner ging niets uit de weg: niet de confrontatie, niet het gebruik van doeltreffende, snerpende woorden, geen enkel debat. Toen hij in Duitsland een symposium bijwoonde en naar een langdurige voordracht had geluisterd die de spreker beëindigde met 'Gut,...', stelde hij orde op zaken en zei 'Nicht gut'. Hij was een onafhankelijke denker die zich niets gelegen liet liggen aan de onuitgesproken rangen en standen binnen de juristerij en die wars was van de rituele dansen die men pleegt op te voeren. Niet iedereen was van zoveel kritische massa gecharmeerd. Dat zijn inzichten toch dikwijls werden gewaardeerd, kwam vermoedelijk doordat ze steeds wortelden in kennis, overzicht en inzicht. En minstens zo belangrijk moet zijn geweest dat hij in al zijn aanwezigheid een bescheiden mens was met de charme van het stoute jongetje. Juristen herhaalden zichzelf volgens hem al meer dan 2000 jaar. 'Alles is al eens geschreven' was zijn vaste opmerking en hij leefde niet in de veronderstelling dat zijn eigen geschriften daarop een uitzondering waren. 'Hoe meer ik van het recht weet, hoe minder ik ervan begrijp' was een opmerking waarmee hij de prille stelligheid van een scribent of pasbeginnende promovendus trachtte te beteugelen.

Tot bijna zijn laatste snik verwonderde hij zich over de ongekennde variaties waarvoor je als jurist gesteld wordt. Hij raakte niet verveeld, sneed in zijn redeneringen geen bochten af omdat hij voor de zoveelste keer het parcours aflegde en hij behield naast toewijding een aanstekelijk plezier in wat hij deed: een kwajongen van Energie, Kennis en Daad.

13 C.J.H. Brunner, *Beginselen van samenloop*, 2^e druk, Arnhem: Gouda Quint 1984 (1^e druk: 1979).

14 C.A. Boukema, *Civielrechtelijke samenloop* (diss. Leiden), Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1966 en *Samenloop*, Monografieën NBW A 21, Deventer: Kluwer 1992.

15 W. Snijders, 'Samenloop van wetsbepalingen in het nieuwe B.W.', in: *Speculum Langemeijer*, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1973.